

## THE ANALYSIS OF THE VIEWS ON THE TEXT AND THE ROLE OF PAROEMIAS IN IT

Madina Karimova Saydulla qizi

Doctoral student Ph.d of the 2nd course of Andijan State University named after Zahriddin  
Muhammad Bobur, Republic of Uzbekistan

### RESUME

One of the areas in which language interacts with culture in the text is this precedent. One lives in an infinite duration of previous texts relative to each newly created text. This article provides views on the substitution of parems in the text and comments on the order of application.

**Key words:** fiction, literary language, speech, text, precedent.

Йирик адабиётшунослик назарийтчиси Роланд Барт “асар матнини таҳлил қилишнинг ўн учта параметрини аниқлади, улар орасида матн тил эмас, балки дискурс предмети эканлиги кўрсатилган эди:

- 1) матн фақат жараёнда намоён бўлади;
- 2) матн тил феномени, нутқ доирасига киради;
- 3) матн доимий ҳаракатда ва табиатига кўра турғун бўла олмайди;
- 4) матн нутқнинг тўғри чегарасидан ташқарига йўналтирилган;
- 5) агар биз матнни Соссюр тушунчасидаги белги деб ҳисобласак, унинг маъноси аниқ эмас, матн маърузачининг ихтиёрида;
- 6) матн таърифи бўйича кўплик бўлиб, бу кўпликни олдиндан айтиб бўлмайди, чунки матн доимий ҳаракатда;
- 7) матнни идрок қилиш ҳар доим бир марталик ҳаракатдир (эртага ёки ҳатто бир соатдан кейин ўша одам томонидан бир хил матнни ҳар хил қабул қилиш мумкин, бу унинг кўплиги ва ўткинчилигидир);
- 8) ҳар қандай матн, шунингдек, контекст, яъни. бошқа матнларни бир-бири билан боғлайди;
- 9) матн турли хил нақш ва безак элементларининг муваффақиятли ёки муваффақиятсиз комбинацияси;
- 10) матн қабул қилувчини белгилаш - бир томондан, бу табиатни ўйлайдиган саёҳатчининг тасаввурларини белгилашдай гап ( бир хил ўрмондаги жар, ҳовуз турли кунларда унга турли хил таассурот қолдиради), бошқа томондан, бу мураккаб кўп босқичли ўйин. матнни идрок этадиган одамни ҳам, матнни ўзи ҳам ўйнайди;
- 11) матн билан ишлаш нафақат ўйин ва у билан ҳамкорликка, балки анча қийин ва хиралашган категория - "матндан завқланиш" га асосланган;
- 12) матн тадқиқотчини ишда ажратиб, тушунтириб бера оладиган аниқ бир тузилиш ғоясини рад этади, барқарор структура маъноларнинг доимий шаклланишининг жонли жараёни билан алмаштирилади;

13) матн тадқиқотчисининг вазифаси - маъноларнинг узлуксиз шаклланиш жараёнини кўриш ва матннинг пайдо бўлишини олдиндан белгилаб қўйган омилларни ажратишга уринмаслик.[1.54]

В.В. Виноградов бадиий адабиёт тилининг ўзига хос хусусиятларига халқларнинг тили ва маданиятининг ўзаро таъсирининг ажралмас антиномиясини айтади: "Бадиий адабиёт тили ва умум адабий тил халқлар тарихининг турли даврларида ўзаро боғлиқликдаги услублари ва шу нуқтаи назардан алоҳида ёзувчилар тилининг адабий тил ва бадиий адабиётнинг ривожланиш тарихидаги ролини аниқлаштиришдир." [2. 83] У бадиий матнлардаги воқеликни акс эттириш ва уларни таҳлил қилишда воқеликка таяниш муҳимлигини таъкидлайди: "Бадиий адабиётни лингвистик ўрганиш соҳасидаги асосий категория одатда индивидуал услуб тушунчаси сифатида тан олинади (яъни ўзига хос, тарихан аниқланган, мураккаб, аммо воситалар ва шакллар тизимининг таркибий бирлигини англатади). Ёзувчининг услубида, унинг бадиий дизайнига кўра, рассом фойдаланадиган барча тил воситалари бирлаштирилган, ички боғлиқ ва эстетик жиҳатдан оқланган. Шу билан бирга, индивидуал бадиий ижод услубида миллий адабий тилнинг келажакдаги тизимининг элементлари баъзан янада равшан ва аниқроқ бўлиб, тил ўтмишининг функционал қолдиқлари янада аниқроқ акс эттирилган. Буюк ёзувчининг асарида кўпинча бутун халқнинг овози эшитилади. Буларнинг барчасининг мураккаблиги туфайли адабий услубнинг ривожланишининг тарихий қонуниятлари - адабиётнинг маданиятнинг кенг соҳаси сифатида ривожланиши ва халқ ва адабий тилнинг ривожланиши билан боғлиқлиги ҳали тўлиқ очиб берилмаган." [1.58]

Бадиий адабиёт тилининг маданий ва тарихий воқелик билан ўзаро алоқаси шубҳасиз муҳимлигини И.Р. Галперин: "одамлар (ҳар қандай одамларнинг) тили аслида икки мужассамликда мавжуд: бирламчи - ҳаётӣ, ҳаётӣ тилда ва иккиламчи - бадиий, эстетик фойдаланиш тилида. Тилнинг ушбу иккита тимсолини мос равишда бадиий ва адабий тил, ёки бадиий-мажозий тил деб аташ мумкин. Бундан ташқари, аниқ тушуниш керакки, ривожланган тушунчалар тизимида бадиий-мажозий тил тушунчаси умуман адабий норма тушунчасидан келиб чиқмайди.

Бадиий-мажозий тил адабий стандартлаштирилган ҳам, адабий-ностандарт ҳам, қадимги ва ёзма ҳам бўлиши мумкин, фақат оғзаки анъанада мужассамланган. Дарҳақиқат, бундай урф-одатларсиз ҳеч бир инсон қабиласи мавжуд бўлолмайди; балки замон зулматида эмас, балки бизнинг замонавийлигимиз шароитида цивилизация ер юзидаги тарихнинг ҳозирги босқичида ўтиб кетган ва табиий ва ижтимоий билимларни, шу жумладан уларнинг ўзини танитишни акс эттирувчи билимларни ўз ичига олган дунёвий ва диний ривоятлар, эртаклар, афсоналар қўшиқларига эга айрим майда халқлар ханузгача сақланиб қолган.[3]

Матнда тилнинг маданият билан ўзаро алоқаси намоён бўлиш соҳаларидан бири бу прецедент ҳодисалардир. "Бир киши янги яратилган ҳар бир матнга нисбатан олдинги матнларнинг чексиз давомийлигида яшайди."

М.М. Бахтин шундай деб ёзган: "Бизнинг ҳаётий амалий нутқимиз бошқа одамларнинг сўзлари билан тўла: баъзилари билан биз овозимизни бирлаштирамиз ва кимнингдир сўзларини унутамиз, бошқалари билан сўзларимизни кучайтирамиз, уларни биз учун обрўли деб биламиз ва охир-оқибат биз интилишларимиз билан ўз сайёрамизда яшаймиз ".[ 4.87]

Дастлаб, "прецедент" атамаси маълум тилга мансуб шахсини назарда тутиш учун ишлатилган. Ю.Н. Караулов "прецедент" атамасини биринчи бўлиб маълум бир киши учун аҳамиятли бўлган ҳодисалар ҳақида гапирганда қўллаган. Воқеа ҳодисалар "(1) маълум бир одам учун когнитив ва ҳиссий муносабат учун аҳамиятли деб номланган. (2) таниқли шахсга нисбатан, яъни маълум бир шахснинг ўтмишдошлари ва замондошларига яхши маълум бўлган (3) ушбу шахснинг мунозарасида бир неча бор қайта қўлланган мурожаатлар. " Келажакда "прецедент" сўзи маълум бир тил жамоасига тарқалди: бу тил коллективи вакиллари таниб оладиган ва аниқлайдиган ҳодисанинг номи эди.

Прецедент ҳодисани тез-тез ишлатиш унинг концептуализациясига олиб келади: у ушбу тил жамоасининг барча вакиллари томонидан аниқланадиган белгига айланади. Бу ҳолат номини ва иш матнини концептга яқинлаштиради, аммо уларни тенглаштирмайди: концепт мавҳум от, синоним сўзлар гуруҳи ёки ишнинг номи ёки матн сифатида ифодаланиши мумкин.

Олдинги номлар ва матнлар концепт эмас, лекин концептнинг асоси бўлиши ёки уларни ифодалаш вариантларидан бири бўлиши мумкин. Шунга кўра, концептлар фойдаланиш ҳолатларига ёки номларга асосланган бўлиши ёки муайян фойдаланиш ҳолати билан боғлиқ ҳолда ўзгартирилиши мумкин. Концептни ифодалашда, асосий ва асосий бўлмаган репрезентант ажралиб туради ва олдинги исмлар ва матнлар биринчи ва иккинчи даражали ролларни ўйнаши мумкин.

Иккала концептуализация ва олдинги исмлар ва матнларнинг ишлатилиши ҳам маълум бир тил жамоаси томонидан, ҳам тил эгаси томонидан воқеликни ўзлаштириш ва тушунишнинг турли хил усуллари ҳисобланади. Ҳар қандай вазият аввалгидек бўлмайди, фақат бир неча маротаба такрорланадиган ва маълум бир тил жамоасининг ҳаётий амалиётига хос хусусиятларгина прецедентдир. Худди шундай концепция олам манзарасининг асосий хусусиятларини ўзида мужассам этган муҳим ақлий категорияни акс эттиради.

### **Фойдаланилган адабиётлар:**

1. Барт Р. S/Z. – пер. Г.К. Косикова – М.: Editorial URSS, 2001. – С. 54 – 55.

2. Виноградов В.В. О языке художественной литературы – М.: Гослитиздат, 1959. – С. 83.
3. Полянин А.В. Вклад И.Р. Гальперина в стилистику английского языка // Научное сообщество студентов: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: сб. ст. по мат. XXXIV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 23(34). URL: [https://sibac.info/archive/meghdis/23\(34\).pdf](https://sibac.info/archive/meghdis/23(34).pdf)
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Наука, 1975. – С. 67.